

ה"ניצוץ" שלא כבה

שלמה שפיר

שליד העיר לנדסברג, שמבחינה מינהלית השתייכו למחנה הריכוז הנודע דכאו, הופיע ה"ניצוץ" גם שם, ממש עד לשחרור בסוף אפריל 1945. מ-42 הגליונות של "ניצוץ" המחתרתי הופיעו שבעה בימי הסובייטים, 28 בגיטו ושבעה בדכאו-קאופרינג. כמה קטעים מה"ניצוץ" שהופיעו בגיטו נשתמרו באמצעות אלמנך גדוד "המעפילים", הגדוד הצעיר ביותר של א.ב.צ. (גילאי 16-17) שהוברח בתום מלחמת העולם השנייה על-ידי חברת הארגון מינה קמינסקי-שפיר מליטא לגרמניה ומשם הגיע לארץ. גליונות השנה הראשונה (1940-1941) אכדו כנראה, וגם העתונים מתקופת הגיטו שנשמנו בשעתם יחד עם הארכיון של הארגון לא נתגלו. לעומת זאת מצויים בארץ חמשת הגליונות האחרונים של ה"ניצוץ" בדכאו-קאופרינג; שני הראשונים שהופיעו במחנה אכדו.¹

העורך הראשון של העתון היה מייסדו ומפקדו הראשון של א.ב.צ., שמעון גראז, תלמיד הכיתה העליונה של הגימנסיה הריאלית (ששמה שונה לאחר סיפוח ליטא לברית המועצות לבית הספר התיכון הממלכתי מס' 12). גראז, מפעילי הנוער הציוני שהיה רווי אידיאליזם לאומי וסוציאלי, ונוסף על כך שומר מסורת, נתפס על ידי הסובייטים כאשר ניסה לגנוב את הגבול לאירן בדרך לארץ ישראל בחורף 1941-1942, נדון למאסר ונפטר בכלא. העורכים בתקופת הגיטו היו חיים טיקטין, בוגר הגימנסיה העברית על שם שוואבה וסטודנט בפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת וילנה, שבא לא.ב.צ. ממחנה ארץ-ישראל העוברת, ואחריו המשוררים הצעירים שרגא אהרונוביץ, בוגר אותה גימנסיה ואיש בית"ר לשעבר, ויצחק כץ, מפעילי בני עקיבא. מחברו של מאמר זה, שצורף לא.ב.צ. על-ידי חבר כיתתו שמעון גראז, שימש מזכיר מערכת ה"ניצוץ" בכל תקופת הגיטו. זמן קצר שימש עורכו בפועל והוסיף לערוך אותו בדכאו-קאופרינג, לשם גורש ביולי 1944 יחד עם כמה אלפי משרידי הגיטו ובהם גם קומץ של חברי א.ב.צ.

28 גליונות בגיטו

לגבי מקורו של השם "ניצוץ" רוחחו שתי גרסאות. למעשה נלקח השם משירו של ח.ג. ביאליק "לא זכיתי באור מן ההפקר". על-פי עדותו של זאב בירגר, אחד החברים הצעירים שהצטרף לא.ב.צ. בימי הסובייטים והמובאת בספרו של פרופ' דב לויץ "בין ניצוץ לשלהבת",² הופיעה מתחת לכותרת הגליון הראשון גם הפסקה מאותו שיר של המשורר הלאומי. אחרים טענו שהשם נלקח מביטאון הבולשוויקים מלפני מלחמת העולם הראשונה "איסקרה". אך נוכח המגמה האנטי-קומוניסטית הנחרצת של הצעירים הציונים, שמשטרת הביטחון וכן המורים והתלמידים הקומוניסטים הציקו להם, אין גרסה זו מתקבלת על הדעת.

בכל שלוש התקופות נכתב ה"ניצוץ" בכתב-יד. בימי הסובייטים שוכפל זמן מה בהקטוגרף, אך בשל הסיכון הגדול החליט העורך לוותר על כך ולהסתפק בעותקים של נייר פחם. בגיטו עמדו לרשות העורכים מספר חברים וחברות בעלי כתב-יד יפה, ומתנדבים אחרים דאגו לעיטורים. מספר העותקים נע בין 15 ל-30; במחנות קאופרינג לא נותרה לי כעורך ברירה אלא להכין 10-6 עותקים בכתב ידי שלא תמיד הצטיין בהירות.

סיפורו של עתון מחתרת שהופיע תחת השלטון הסובייטי בקובנה, ליטא, ותחת השלטון הגרמני בגיטו קובנה ובמחנה הריכוז דכאו קאופרינג בגרמניה. המחבר היה עורכו האחרון של העתון.

לזכרם של העורכים שניספו או נהרגו

פחות מחצי שנה אחרי סיפוחה של ליטא לברית המועצות, בקיץ 1940, שהתבצע בהתאם להסכם בין שר החוץ הגרמני יואכים פון ריבנטרופ ושר החוץ הסובייטי ויאצ'סלב מולוטוב, החל להופיע בקובנה הבירה לשעבר עתון ציוני מחתרת בשפה העברית ושמו "ניצוץ". הדבר היה סמוך לחג החנוכה תש"א, שלהי 1940, זמן קצר לאחר ייסוד ארגון ברית ציון (א.ב.צ.). שה"ניצוץ" היה ביטאון. בארגון חברו בוגרי גימנסיות עבריות, סטודנטים ותלמידי הכיתות הגבוהות של הגימנסיות (בייחוד הגימנסיה הריאלית) שהפכו על פי הוראת השלטונות לבתי ספר תיכוניים בשפת יידיש. כן היו ביניהם כמה פעילים של תנועות הנוער הציוני ומכבי הצעיר וגם בלתי מאורגנים עד אז, שהצטרפו מתוך התנגדות למגמות האנטי-ציוניות והיבסקציות של המופקדים על חינוכם ושל ה"קומסומול", ארגון הנוער הקומוניסטי. הארגון המחתרתי החדש, אשר ביקש למלא את החלל שנוצר עם השתקתם או שתיקתם של רבים מקרב פעילי המפלגות הציוניות, חרת על דגלו דבקות בתרבות ובלשון העברית, בדבר עם המשך טיפוחה של ההכרה הציונית והדגשת הצורך בהתחדשות המחנה ובאחדות מרבית. משום כך אף ייחס מלכתחילה חשיבות מרובה לביטאון שהפך לכלי חיוני בפעולתו.

ייחודו של ה"ניצוץ" — כמו גם של א.ב.צ. — קיומו ברציפות במשך כמעט חמש שנים, עד תום מלחמת העולם השנייה. לאחר שהשנה הראשונה של השלטון הסובייטי בליטא הגיעה לסיומה עם כיבוש הארץ במתקפת בזק בתחילת המלחמה בין גרמניה לברית המועצות ביוני 1941, הוסיף ה"ניצוץ" להופיע במשך יותר משלושים חודש בגיטו קובנה. ואילו לאחר חיסול הגיטו וגירוש שרידיו למחנות העבודה קאופרינג

שלא האריך ימים.³ לעתים נעשה ב"ניצוץ" ניסיון לשקף גם את הבעיות והנושאים המיוחדים של עשרות החברים הדתיים, בעיקר מקרב בני עקיבא בראשותו של אברהם מלמד, שהצטרפו לא.ב.צ. עוד בתורף 1941/42, לאחר מגעים ושיתוף פעולה ראשוני שהחל עוד במחצית בימי הכיבוש הסובייטי.

כתיבה במחסן

בניגוד לתקופת הסובייטים לא היה בגיטו כפל תפקידים בין המפקדים הראשיים לעורכי העתון, אף על פי שהעומדים בראש ייחסו חשיבות רבה להופעתו הסדירה ולפחות חלק מחברי המערכת היו חברי המפקדה. בעשרים החודשים עד אביב 1943 שימש כעורך חיים טיקטין — (כינויו היה יגאלי) שהוסיף לפרסם מאמריו אף לאחר שפרש. עם המשתתפים הקבועים נמנו — לבד מיצחק שפירא, שהיה מפקד הארגון ברוב תקופת הגיטו, וכן שני המפקדים האחרים אברהם מלמד (שמילא בכל אותן שנים תפקיד מרכזי) ואריה כהן — יורשיו של טיקטין שרגא אהרנובויץ, יצחק כץ, כותב שורות אלה, חיים רוזן שריכו את הוועדה האידיאולוגית וחברים נוספים. מאמרים בשאלת דרכה של א.ב.צ. כתנועה חדשנית

חודש עד אביב 1944, בסך הכל 28 גליונות.

תחילה נשמרו גם בגיטו כללי קונספירציה קפדניים שהיו מקובלים בתקופת הסובייטים. מאוחר יותר נתרופפו כללים אלה, וזה חל גם לגבי הפצתו של ה"ניצוץ". הנושאים המרכזיים שבהם עסק א.ב.צ. — הדבקות בתרבות ובלשון העברית, המאמץ לשמור על שלמותם המוסרית של החברים וחניכיהם בתנאים של השפלה ומצוקה מתמדת, התכונה להגשמה ציונית לאחר השחרור מידי האויב הנאצי, החתירה לאיתור ציוני מרבי והתביעה המפורשת למדינה יהודית אף ללא מידע על תכנית בילטמור — כל אלה השתקפו היטב מעל דפי ה"ניצוץ". לכך מהפובליציסטיקה של החברים הבכירים שימש הביטאון אספקלריה של הפעילות הארגונית והחינוכית של הארגון, שהיה מושתת על פלוגות וגדודים, דיווח על מסיבות חנוכה וכ"א תמוז רבות משתתפים, תפקודו של "אשל", הארגון לשמירה על גני הירק שחברי א.ב.צ. נטלו בו חלק פעיל, ועוד. שירים של שרגא אהרנובויץ ויצחק כץ, שחלקם הופיעו ב"ניצוץ", הופצו גם כחוברות מיוחדות. עניי התגוננות, אימונים בנשק, חיפוש דרכי הצלה או לוחמה בגיטו או מחוצה לו לא נדונו בדרך כלל ב"ניצוץ". למטרות אלה הוציא א.ב.צ. ביטאון מחתרתי נפרד, "שלהבת",

מזריכים וחניכים מגדוד "מעפילים" בגיטו קובנה. 1943

ה"ניצוץ" במתכונתו הקבועה. עם חיסול הגיטו ביולי 1941 גורשו רוב שרידיו — דרך מחנה הריכוז שטוטהוף, שם הופרדו הנשים — למחנות העבודה דכאו־קאופרינג בבוואריה. תנאי החיים באוהלים וכצריפים ספוגי הרטיבות בסתיו ובחורף הקר היו קשים בהרבה מאלה שבגיטו, וקשה היה להעלות על הדעת כי אחרי עבודת פרך של 12 שעות, שעליה ניתוספה הליכה של קילומטרים הלך וחזור, אפשר יהיה להמשיך בפעילות ציונית כלשהי. אך כבר חודש לאחר ה"התאקלמות" החלו כמה מהפעילים שנקלעו לשם לטכס עצה מה בכל זאת ניתן לעשות. טוכם שאנסה לחדש את הוצאת ה"ניצוץ". הודות לאנשים שעבדו במזכירות המתנה גויסו נייר ונייר פחם, וכתנאים-לא-תנאים הכנתי מדי חודש 10-6 עותקים שהועברו לידי פעילים באותו מחנה וגם במחנות שבסביבה לשם קריאה. בניגוד לתקופות הסובייטים והגיטו שוב לא היתה מערכת פעילה. כעורך המוצאתי כמה חברים להגיש מאמרים או רשימות, חלקם תרגמתי מגרמנית או מידידיש, בנוסף לרשימות שכתבתי בעצמי. את מלאכת הכתיבה עשיתי בדרך כלל במחסן רפואי או במקום מסתור אחר, לבל אופתע על ידי אחד מאנשי ה.ס.ס. שהסתובבו במחנה.

שירת "התקווה" במחנה ריכוז

עם חיסולו של מחנה קאופרינג 2, שם הופיעו שני גיליונות "ניצוץ", האחד ערב ראש השנה התש"ה (1944) והאחר באוקטובר, התרכזו הפעילות של שרידי א.ב.צ. בקאופרינג 1. החידוש העיקרי שם היתה השתתפות פעילים ציונים שלא היו בעבר חברים בא.ב.צ. ואף לא ב"ברית ציון". בשל המגבלות האמורות של הפעילות במחנה הסכמנו על שיתוף

מחנה קאופרינג כפי שהוא נראה כיום

המבקשת לקדם איחוד ציוני על בסיס סינתיזה של עקרונות לאומיים ותכנים סוציאליים התפרסמו ב"ניצוץ" לקראת אישור המצע הרעיוני באפריל 1943 וגם אחריו. לא אחת הסתייעו העורכים גם בעצותיו של ד"ר ח.ג. שפירא, חוקר הספרות העברית ובנו של הרב הראשי של קובנה, שקיים פגישות וסמינרים עם בכירי הארגון בתחום הציונות והספרות העברית. עד להוצאתו להורג בדצמבר 1943 עמד שפירא בראש "ברית ציון", ארגון של ציונים מבוגרים שנוסד על סמך הדגם של א.ב.צ. לזכרו הוקדש הקובץ "יתמות", בעריכתו של אריה כהן זמן קצר לפני חיסול הגיטו.⁶

כמזכיר מערכת "ניצוץ" הופקדתי על ריכוז החומר, ולאחר מכן על העברתו לידי חברים או חברות שקיבלו על עצמם את משימת ההעתקה בשעות הערב והלילה, בתום עבודתם היומית המעייפת. הנייר ונייר הפחם הושגו באמצעות קשרים עם כמה ממשרדי הגיטו. צורת הכותרת שעברה בירושה מימי הסובייטים לא השתנתה, אך מתחתה ניתוספה השורה "עוד לא אבדה תקוותנו". חברים שהתמחו בתחום הגרפיקה והציור עשו את העיטורים. אחרי-השלמת העתון, שמספר עותקיו נע בין 15 ל-30, הוא הופץ באמצעות חמשת מפקדי הגדודים לפלוגות השונות, שחבריהן קראו בו בנפרד וגם בצוותא. תכופות התנהלו ריונים בעקבות הופעת גיליון חדש של "ניצוץ". רוב החוברות הוחזרו והושמדו; טפסים אחרים מכל גיליון נשמרו בארכיון התנועה, שלפני חיסול הגיטו נטמן במקומות שונים אך ברובו אבד.

בחודשים האחרונים של קיום הגיטו, שמבחינה רשמית הוכרו כ"מחנה ריכוז קאוואן" (השם הגרמני של קובנה), השתבשה הוצאת

וזויות.
ולפתע — שריקה צורמת תפלה קדרות שחור
הליל
כבמקל להטים פנסי החשמל נדלקים
והצללים בורחים נרחקים לצדדים.
ויצורי אדם כברואים מהאי-עלמא
זוחלים בעצלתיים לעבר החלון המואר —
גדלה השורה והולכת
הקפה המהביל שתוי על הלב הריק
והגוף העייף נמתח לשינה המתוקה היא
הרחוקה במיטה הצחה, הרכה...
שוב הצפצוף השנוא וצורם עד תהום נפש.
השורות מתיישרות —
איך בני עמך — קצינים ושירי עשרות
ומאות
כגומי הגמיש ירקדו הנה ושוב
ובעזרת השטן משתלבים קולותיהם
ומהלומותיהם
ועשיו הפוזל על מלאכה בזויה זו
לבו ישמן מנחת —
ולב אחיך הנוגשים מי יבחון? ...

כמדור הכרוניקה על הפעילות הציונית במחנה מופיעה הידיעה הבאה:
"ב-23 בפברואר 1945 התקיימה האסיפה המכוננת של החוג העברי
כמתכונן. אחרי פתיחה קצרה נאם החבר ג' על גיבורי תל חי ועל י"א
אדר".¹³ במקום אחר מוזכרת העצרת לציון י"א באדר, שהשתתפו בה על
פי מיטב זכרוני כ-60 עד 80 איש. שירת "התקווה" שנעלה אותה בשעה
עשר בלילה נשמעה גם מחוץ לצריף שבו נערכה המסיבה, אך נראה
ששומרי ה.ס.ס. לא שמו לב לאירוע החגיגי.

איך ניצלו הגיליונות האחרונים?

חמשת גיליונות ה"ניצוץ" שהופיעו בקאופרינג 1 נשתמרו בדרך נס.
כאשר כותב שורות אלה הגיע עם אחד המשלוחים האחרונים ב-28
באפריל 1945 למחנה המרכזי בדכאו, תהה כיצד יעלה בידיו להציל
את "ארכיון" עתון המחתרת שהסתיר בבגדיו. אמנם ה"מקלחת"
(ENTLAUSUNG) שוב לא היתה כרוכה שם בתאי גזים, אך לפני כן
נצטוו כל האסירים להתפשט ערומים ולמסור את כל חפציהם ובגדיהם.
למזלי, פגשתי איש מחתרת, את הכומר הלוקסמבורגי מונסיניור ג'ול
ג'וסט, שאותו הכרתי מאחד מביקוריו בקאופרינג, והצלחתי להעביר
לידיו את טפסי ה"ניצוץ", שאותם הבטיח להפקיד בידי אסיר רפובליקאי
ספרדי, מוותיקי המחנה.

יומיים אחרי השחרור, ב-1 במאי 1945, מצא אותי הספרדי בצריף
האסירים המשוחררים והחזיר לידי את החומר. באותו שבוע ביקרו
במחנה דכאו המשוחרר עתונאים יהודים, באמצעותם ניסינו לכונן קשר
ראשון עם התנועה הציונית ואף למסור על פעילות א.ב.צ. וה"ניצוץ"
במשך כמעט חמש שנים. את המקור מסרתי מאוחר יותר ל"יד ושם".

פעולה רחב יותר עם יוצאי תנועת "דרור" ופעילי צ.ס. מקובנה ועם
פעילים מגיטו שאוולי, שגם הם הוגלו לקאופרינג בקיץ 1944.⁵ נוסף
לחיים רוזן (בפסבדונים שושן) ולכותב שורות אלה וכן חיים כהן וחיים
אלכסנדרוביץ, מ"ברית ציון", השתתפו בגיליונות "ניצוץ" בקאופרינג 1
אנשי ארץ ישראל העובדת, כגון לייב גרפונקל, אהרון כהן, מנדל
סדובסקי (בארץ מנחם גנוני) וחנה זילברצוויג, ואפילו לא-ציונים כמו
ד"ר שמואל גרינגאוז, שעד להגירתו לארצות הברית מילא כמה שנים
תפקיד חשוב בהנהגת שארית הפליטה באזור הכיבוש האמריקני
בגרמניה. לכאורה, הוסכם על מיסוד שיתוף פעולה במסגרת "התאחדות
הנוער הלאומי" (למושג "לאומי" היתה משמעות שונה מזו של "המחנה
הלאומי" הימני אצלנו כיום), אך פעילי צ.ס. הסתייגו מהצהרת האיחוד
שפורסמה ב"ניצוץ" מס' 4 (39) מט"ו בשבט תש"ה, כך שהניסיון
להרחיב את האיחוד נשאר למעשה חסר משמעות.⁶

חמשת גיליונות "ניצוץ" שנותרו לפליטה ממחנה קאופרינג 1 מבטאים
את הנושאים המגוונים שהעסיקו את החברים אסירי המחנות בשעות
הפנאי המעטות לאחר העבודה במפעלי חברת הבנייה הגרמנית מול,
ועבודות תחזוקה שונות. אפשר למצוא שם תביעות להענשת כל העמים
שנטלו חלק בהשמדת העם היהודי ולהעמדת מנהיגיהם לפני בית דין בין
לאומי וגם לפיצוי שארית הפליטה על ידי אלה שהמיטו את האסון.⁷

המושג "שארית הפליטה" החוזר ונשנה במאמרים כבר היה שכיח
ב"ניצוץ" מתקופת הגיטו, וגם המושג "שואה" הוזכר כמה פעמים. מתוך
הכרה בצורך להגדיל את היישוב היהודי בארץ ישראל נמצא מי שהצביע
על עתודות העולים הפוטנציאליים בדרום-מזרח אירופה ועל סיכוי
ההתעוררות היהודית הלאומית בברית המועצות בעקבות מה שאירע
במלחמה.⁸

בזכות ההאזנה לבי.בי.סי. או קריאת עתונות גרמנית היו התייחסויות
להזמנת נציגי הסוכנות היהודית והקונגרס היהודי העולמי כמשקיפים
לוועידת היסוד של ארגון האומות המאוחדות בסן פרנציסקו, שנתפרשו
כמעין הכרה בעם היהודי וביישוב הארץ ישראלית כמרכז לאומי.⁹ כנגד זה
— "על בסיס חופש הוויכוח" — נשמעו גם הרהורי כפירה, שמא היתה
זו טעות למקד את פתרון הבעיה היהודית בציונות בלבד וכי אולי מוטב
לחתור לסינתזיה בין הציונות לבין האלטרנטיבות הטריטוריאליסטיות.¹⁰
היה גם מי שתהה בהשפעתו של מי תישאר גרמניה בתום המלחמה. ד"ר
גרינגאוז כמשתתף-אורח, ראה ב"לאומיות היהודית החדשה" הקורמת
עור וגידים סינתזיה בין לאומיות, סוציאליזם והומניזם.¹¹ בגיליון האחרון
הופיע הספר על פרנקלין דלנו רוזוולט, נשיא ארצות הברית שהלך
לעולמו ב-12 באפריל 1945¹² — אירוע שהפית תקווה אצל אנשי ה.ס.ס.
שעדיין ציפו לנס חרף התקרמות צבאותיו של גנרל אייזנהואר.

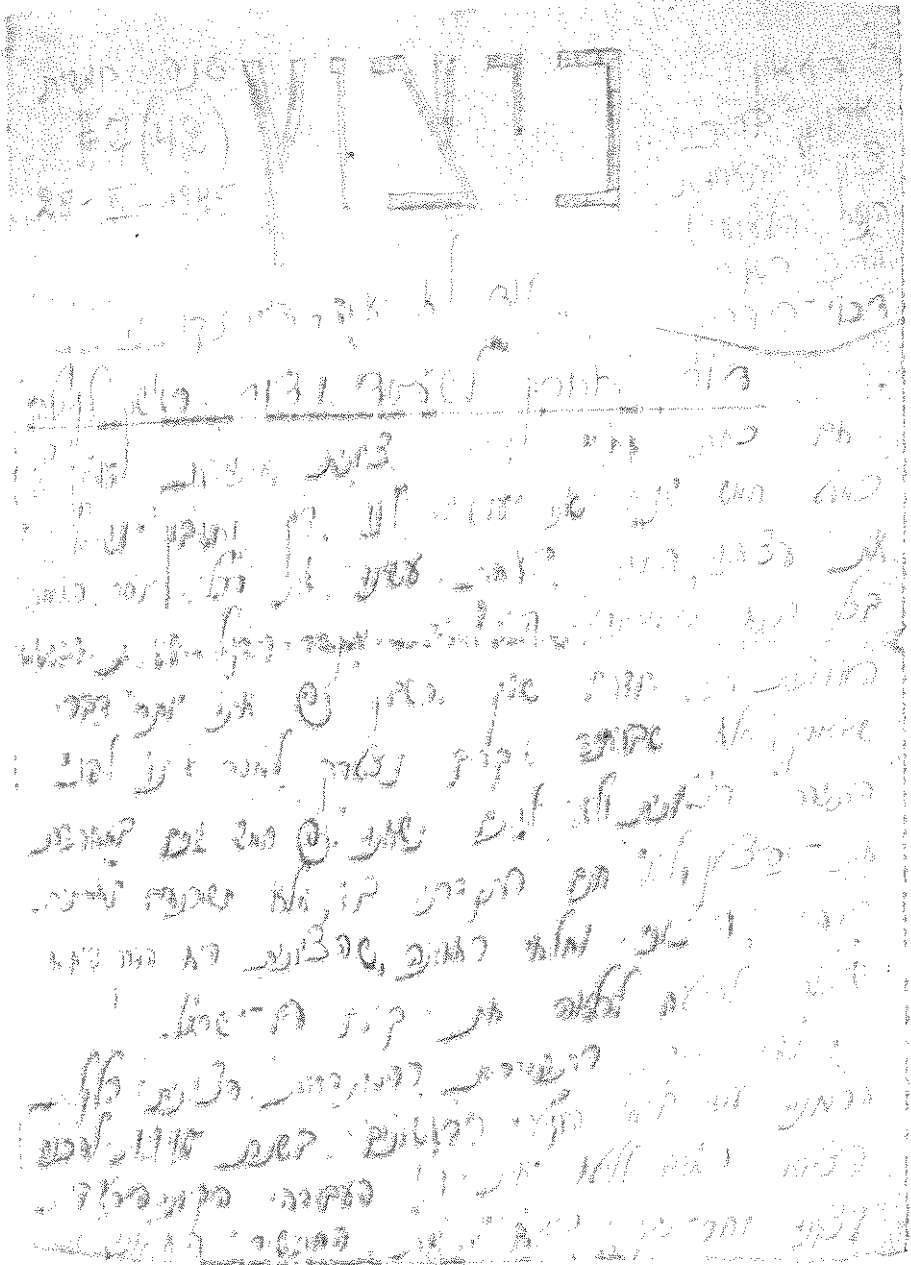
גם מקום השירה לא נפקד מן ה"ניצוץ" של שרידי דכאו-קאופרינג.
כן, למשל, מתוארת היטב האווירה במחנה בשירו של א. אלמי (דוד
וולפה) "תקוות הגולה" שנתפרסם ב"ניצוץ" מס' 6 (41), ערב פסח
תש"ה:

עוד אפלה אורכת על מגרש האפל.
הצללים כמלחשי-רע יגיחו מכל פנה

זמן קצר לאחר השחרור חידש ה"ניצוץ" את הופעתו במחנה העקורים לנדסברג — הפעם בהקטגוריה, אחר כך יצא לאור במינכן במכנתת שכפול משוכללת יותר, והחל מנובמבר 1945 בדפוס, כביטאון של "ההסתדרות הציונית האחידה" ותנועת "נוחם" בגרמניה. היה זה הביטאון העברי היחיד של שארית הפליטה באירופה, והוא הופיע עד 1948. בתחילת 1946 הצטרף אלי בעריכתו שמואל אפלבוים ומאוחר יותר ש.ד. בונין כעורך המדור הספרותי.

☆☆☆

1. הגיליונות המקוריים של "ניצוץ" מס' 38-42 הופקדו על ידי ועל ידי אשתי בארכיון "יד ושם". העתק מצוי בדינינו.
2. עדותו של זאב בירגר מובאת בספרו של פרופ' דב לויץ, בין ניצוץ לשלהבת: "ארגון ברית ציון" במלחמת העולם השנייה (רמת גן, תשמ"ז) עמ' 73-75. זהו המחקר ההיסטורי המדעי היחיד שיצא עד כה על א.ב.צ.
3. את מערכת "שלהבת", ביטאון נפרד שעסק בהתגוננות, ריכז אלימלך גולן (קורליאנצ'יק). "שלהבת" הופיע לראשונה בתחילת 1943. בסך הכל יצאו לאור 4-5 גליונות.
4. הקוראים בארץ נתבשרו על הופעת קובץ "יתמות" בכתבתו של א. מרגוליס, "חוכרת ויכרך עברית לניכורי גיטו קובנה", דבר, 5 בדצמבר 1944.
5. קשר בין א.ב.צ. בגיטו קובנה לבין תנועת המחתרת הציונית "מסדה" בגיטו שאוולי הוקם עוד בשנת 1943. שיתוף-הפעולה נמשך במחנות דכארקאופרינג 1944-1945.
6. אני מסתמך כאן על מכתב של מנחם גנוני (מנדל סדובסקי) מה"4 בדצמבר 1990. סדובסקי השתתף יחד עמי בניסוח ההצהרה על הקמת "התאחדות הנוער הלאומי" בדכארקאופרינג — ניצוץ 4 (39) מט"ו בשבט תש"ה, עמ' 3-6. אך לדבריו פסל לייב גרפונקל, האישיית המרכזית של צ.ס. בין השרידיים, את ההצהרה.
7. "תכניתנו להבא", ניצוץ 4 (39), עמ' 5-6.
8. לייב גרפונקל, "לבירור עמדתנו", ניצוץ 5 (40), פורים תש"ה, עמ' 16-19.
9. "לאור המציאות החדשה" (בשם המערכת) ניצוץ 6 (41), ערב חג הפסח תש"ה, עמ' 1-3.
10. אהרן כהן, "הציונות בין היום ומחר", ניצוץ 5 (40), עמ' 13-16.
11. ניצוץ 5 (40), עמ' 6-8.
12. ניצוץ 7 (42), 25 באפריל 1945, עמ' 4-7.
13. ניצוץ 5 (40), עמ' 19.

ה"ניצוץ" — הגיליון האחרון בדכארקאופרינג